

Ontsluit het 'detaildenken' het mysterie van autisme

Auteur: Cor van Hal (2004)

Inleiding

Helpt detaildenken het autisme te begrijpen of is autisme door detaildenken te verklaren? Vragen die ten grondslag liggen aan dit artikel. Autisme is gedefinieerd door Kanner in 1943. In het artikel van Buma en Van der Gaag (1996) wordt beschreven wat Kanner onder autisme verstaat en welke betekenis het heeft in het huidige denken over het autisme. De Clerq, (2000), beschrijft in haar boek; "Mamma, is dit een mens of een beest?", het begrip 'detaildenken' of 'overselectief denken' als kenmerk van het autisme. De uitgangspunten van beide concepten zullen in dit artikel worden beschreven, waarna een poging wordt gedaan ze te verenigen aan de hand van voorbeelden van mensen met een autistische contactstoornis.

Autisme

Kanner onderzocht in 1943 elf kinderen met een aangeboren afwijking. Hij beschreef een aantal gedragskenmerken (Buma en Van der Gaag, 1996): vanaf de geboorte is sprake van 'extreme autistic aloneness'; kinderen maken geen oogcontact; hebben een uitstekend mechanisch geheugen; een gestoorde taalontwikkeling; reageerden als kind niet op verbaal aanspreken; elke benadering van buitenaf is bedreigend, willen zoveel mogelijk dezelfde toestand behouden; vertoonden ritmische bewegingen; ze waren niet testbaar; hadden kille en afstandelijke ouders. Kanner schreef dat deze kinderen 'een aangeboren autistische stoornis hadden van het affectieve contact'. In de loop der jaren is het concept enigszins veranderd, maar de in grote lijnen viel men terug op de uitgangspunten van Kanner. In 1967 reduceerde Rutter en Lockyer (in Buma en Van der Gaag, 1996) het aantal kenmerken tot drie, namelijk; stoornis in het leggen van sociale contacten, stoornis in ontwikkeling van taal en spraak en een abnormale eenzijdige belangstelling voor dingen. Deze kenmerken samen met de voorwaarde dat de kenmerken voor het dertigste levensmaand zijn ontstaan volmen de eerste criteria waarop een diagnose werd gesteld in officiële classificatiesystemen. Later, onder invloed van meer empirisch onderzoek, werd gesproken van een autistisch continuum. Men classificeert nu niet alleen autisme, maar ook aan autisme verwante contactstoornissen.

Detaildenken

De Clerq (2000) stelt dat een kind vanaf zijn peuterleeftijd leert om details die het waarneemt via de zintuigen samen te voegen tot een geheel. Betekenis geven aan een voorwerp gaat in de volgende stappen: waarnemen van de details; details samenvoegen tot een geheel, naam geven aan het geheel en dan de functie omschrijven. Uiteindelijk zal een woord met een betekenis gegeven worden aan dit proces die toepasbaar is in andere situaties. Zo zal een kind tegen een 'pony' ook 'paard' zeggen. Dit noemt men generalisatie. Daarnaast zal het ook tegen een 'zebra', 'paard' zeggen.

Volgens, De Clerq (2000), verloopt deze conceptvorming en betekenisverlening bij mensen met een autistische stoornis anders. Zij zullen blijven waarnemen door concrete associatie en door details bij elkaar op te tellen komt hij tot een woord. Het houdt in dat hij in aanleg een aanwezige gevoeligheid heeft om onderdelen waar te nemen in plaats van gehelen (in Van Dalen, 1994). De mate waarin iemand denkt in details is situationeel en persoonsgebonden. De autist leren kennen, is de betekenisgeving aan zijn waarneming leren kennen en hierdoor leert men zijn betekenis-verlening aan woorden kennen.

Gevolgen van het detaildenken

Gunilla Gerland (1998) beschrijft: "Er waren dingen waarvan ik niet wist dat het eten was, worst was eten en vlees was eten. Maar was soep eten? Soep was vloeibaar, als soep eten was, was thee misschien ook eten? Hoewel in de soep brokjes lagen en die zaten niet in thee. Maar hoe zat het dan met pap? Hoe zou ik 'bedankt voor het eten' kunnen zeggen als ik niet weet wat eten was?" Gunilla Gerland is zelf een persoon met autisme. Het zijn vooral dit soort voorbeelden die illustratief zijn voor het detaildenken of overselectief denken. Door deze denkstijl wennen autisten moeilijk aan alles wat nieuw is. De behoefte om alles bij het oude te houden is groot. Desire for sameness, zoals Kanner dat in 1943 beschreef.

Een ander voorbeeld van De Clercq over haar zoon Thomas illustreert de conceptvorming van personen met een autistische stoornis. Ik vraag een gewoon kind: 'hoe zie je dat het een vogel is?' Het kind bekijkt me. Omdat hij vliegt natuurlijk...'. Ik vraag aan Thomas: 'Hoe zie je dat dit een vogel is?' Thomas: 'Eerst kijk ik of het een mens is of een beest. Als ik weet dat het een beest is, dan kijk ik of het vier poten heeft of twee. Als het twee poten heeft dan is het een vogel'. In menselijke relaties is het moeilijk het detaildenken vol te houden. Denkproblemen en communicatieproblemen zijn het gevolg aldus Peeters (1994). Kanner beschreef de gestoorde taalontwikkeling als kenmerk. De conceptvorming bij mensen met een autistische stoornis verloopt anders dan normaal.

Personen met autisme verliezen snel het overzicht, er ontstaat chaos. Donna Williams (1996) verwoordt dit: 'Dat de dingen constant veranderen, maakte dat ik nooit de gelegenheid scheen te hebben me erop voor te bereiden. Dat was de reden waarom ik plezier en rust vond als ik steeds maar dezelfde dingen opnieuw kon doen. Dit ziet men ook terug in gedrag met als gevolg ritualisering, halsstarrige gewoontes of ritmische bewegingen. Ritmische bewegingen zijn ook door Kanner beschreven als kenmerk van autisme.

Conclusie

In het bovenstaande is het concept van autisme beschreven vanuit een historisch perspectief. De eerste onderzoeken waarbij de kenmerken die door Kanner beschreven werden getoetst leiden tot een clustering van kenmerken die ten grondslag liggen van de diagnose autisme. Een aantal kenmerken kon de empirische toets niet doorstaan zoals dat autisten niet testbaar zouden zijn of dat kinderen met autisme kille en afstandelijke ouders hebben. Ook nu zijn er steeds weer nieuwe inzichten die maken dat de betekenis van het autisme modificeren, Eén van de hedendaagse inzichten is het detaildenken of overselectief denken. Dit verschijnsel blijft in de officiële literatuur onderbelicht. Alleen in geschriften van begaafde mensen met autisme is deze denkstijl terug te vinden. De geschriften bevestigen de specifieke manier van het verwerken van informatie maar geven geen antwoord op vragen als waarom kinderen niet reageren op verbale aanspraak, moeite hebben met oogcontact of waarom ze zich snel bedreigd voelen. Het autisme is door het detaildenken wel beter te begrijpen echter verder onderzoek is nodig om het mysterie van autisme verder te ontrafelen.

Referenties

- Buma, S. & Gaag, R.J. van der (1996). De diagnose 'aan autisme verwante stoornis' in een historisch perspectief. *Kind en Adolescent*, 17, 62-66.
- Clercq, H. De (1999). *Mama, is dit een mens of een beest?* Antwerpen: Houtekiet.
- Dalen, J.G.T. van. (1994). Autism: weinig keus? *Engagement Special*, N.V.A., augustusnummer, blz. 7.
- Gerland, G. (1998). *Een echt mens*. Antwerpen: Houtekiet.
- Williams, D. (1996). *Autism, an inside-out approach*. London: Jessica Kingsley.
- Peeters, T. (1994). *Autisme, van begrijpen tot begeleiden*. Antwerpen: Houtekiet.